

Ε Ν Ο Ρ Ι Α

ΜΙΚΡΟ ΧΡΟΝΙΚΟ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΤΟΥ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ἐπ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Γιὰ νὰ ζήσει ἡ Ἐνορία

Ἐδῶ καὶ μερικά χρόνια, ἡ ζωὴ τῆς Ἐνορίας ἀπασχολεῖ ὀλοένα καὶ πὺρ ἔντονα πιστούς, ποιμένες, διοικούσα Ἐκκλησία. Πολλές προσπάθειες γίνονται σὲ πρακτικὸ καὶ θεωρητικὸ ἐπίπεδο γιὰ νὰ μπορέσει ἡ Ἐνορία νὰ λειτουργήσει κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ ἀνταποκρίνεται στὸν χαρακτηρισμὸ τῆς ὡς ζωντανοῦ κυττάρου τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας.

Πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ προδικάζουν τὸ θάνατό τῆς καὶ πολλοὶ πάλι ἐκεῖνοι ποὺ ἐλπίζουν στὴ νεκρανάστασή τῆς καὶ ἄλλοι τόσο ὅσοι πιστεύουν στὴν ὑπάρχουσα ζωντανὴ παρουσία τῆς. Οἱ διαπιστώσεις καὶ οἱ προσδοκίες αὐτές εἶναι προφανῶς θέμα διαφορετικῶν ἐκτιμήσεων. Ἐνα πάντως εἶναι βέβαιο, ὅτι κανέναν δὲν ἀφήνει ἀδιάφορο ἡ μορφή καὶ οἱ λειτουργίες ποὺ ἔχει νὰ ἐκπληρώσει ἡ Ἐνορία σήμερα.

Ὅρισμένοι φθάνουν ἀκόμα νὰ προτείνουν σύγχρονες προσαρμοστικὲς ἀλλαγές μετὰ τὴν κινήτοποίησιν τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου καὶ τὴν καθιέρωσιν τοῦ νέου θεσμοῦ τῶν Κληρικολαϊκῶν Συνελεύσεων στὶς Ἐνορίες¹.

Ἐντονο ἐκκλησιαστικὸ ἐνδιαφέρον

Τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἔχει ἰδιαίτερα ἀπασχολήσει τὸ ζήτημα αὐτὸ καὶ προσπαθεῖ ἀπὸ καιρὸ νὰ βρεῖ τὸν τρόπο γιὰ νὰ ὀργανώσει καὶ ν' ἀναζωπυρήσει τὴ ζωὴ τῆς Ἐνορίας.

Ἡ Σεπτὴ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἶχε μάλιστα καταλήξει κατὰ τὴν Π' Σύνοδό τῆς τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1958 σὲ συγκεκριμένα πορίσματα καὶ εἶχε ὀρίσει Ἐπιτροπὴ ἀπὸ συνοδικὰ καὶ ἄλλα μέλη τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας γιὰ νὰ ὑποβάλλει πλῆρες σχέδιο Ἐνοριακῆς Δράσεως ὥστε νὰ ἐγκριθεῖ ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο καὶ νὰ τεθεῖ σὲ ἄμεση ἐφαρμογή. Τὸν ἐπόμενον Σεπτέμβριο (1959) ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο ὁ «Καταστατικὸς Ὀργανισμὸς τῆς ἐν τῇ Ἐνορίᾳ Ἐκκλησιαστικῆς Δράσεως» καὶ στάλθηκε μετὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 1043 Ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἱεράρχας μετὰ τὴν παράκλησιν νὰ θέσουν αὐτὸν «εἰς ἐφαρμογήν, πρὸς προαγωγὴν καὶ ἀξιοποίησιν τοῦ παρ' ἐκάστη Ἐνορία Ἐκκλησιαστικοῦ Ἔργου». Δὲν φαίνεται νὰ δόθηκε ἱκανοποιητικὴ συνέχεια σ' ἐκείνες τὶς ἀποφάσεις.

Μετὰ ἀπὸ δεκαετία περίπου, στὸ Α' Θεολογικὸ Σεμινάριο Εἰσηγητῶν Ἱερατικῶν Συνεδρίων, ποὺ ἐγι-

νε μετὰ τὴ φροντίδα τῆς Μονίμου Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Ποιμαντικῶν Ἔργων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στὸ Διορθόδοξο Κέντρο Ἀθηνῶν 26 μετὰ 27 Ἀπριλίου 1972, παρουσιάσθηκε εἰδικὴ ἐπὶ τοῦ θέματος εἰσήγησις («Τρόποι ἀναζωπυρήσεως τῆς ζωῆς τῆς Ἐνορίας»). Ἡ ἀναγέννησις τῆς ἐνοριακῆς ζωῆς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πάψει νὰ ἀπασχολεῖ ποτὲ τὴν Ἐκκλησία.

Συγκεκριμέναι προσπάθειαι

Ἔτσι, λοιπόν, ὄχι μόνον μεμονωμένοι ποιμένες καὶ λαϊκοὶ θεολόγοι ἀσχολοῦνται μετὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἐνοριακῆς διακονίας καὶ ἐπιχειροῦν νὰ ἐπισημάνουν τὶς χωροχρονικὲς κοινωνικὲς συντεταγμέναι ποὺ θὰ καταστήσουν δυνατὴ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴ λειτουργικὴ ἐνεργοποίησιν τῆς Ἐνορίας στὴ σημερινὴ διαμηχανικὴ ἢ μεταβιομηχανικὴ ἐκκοσμηκευμένη κοινωνία.

Ἄλλὰ καὶ στὰ πλαίσια ἱερατικῶν καὶ θεολογικῶν συνεδρίων καὶ σεμιναρίων, ὅπως γιὰ παράδειγμα τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων Σερρών καὶ Νικαίας (Νοεμβρίου 1984), Ἡλείας καὶ Δημητριάδος (Μάρτιος, Ὀκτώβριος), τοῦ «Θεολογικοῦ Συνδέσμου» (Θεσσαλονικὴ 1986), γίνεται ἡ διαπραγματεύσις τοῦ ἐν λόγω θέματος. Ἡ ἐκπομπὴ τῆς ΕΡΤ 1 «Σήμερα εἶναι Κυριακὴ» τῆς 12 Ἰουνίου 1983 συζήτησε τὸ πρόβλημα ἔχοντας προσκαλέσει εἰδικὸ πολεοδόμο. Ὁ ἐκκλησιαστικὸς καὶ θρησκευτικὸς Τύπος ἀνακινεῖ συνέχεια τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖο ἀπασχολεῖ φοιτητικὲς ὀργανώσεις καὶ τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα ποὺ προβλέπουν καὶ εἰδικὸ μάθημα στὰ βοηθήματά τους².

Δὲν εἶναι δυνατὸ, βέβαια, νὰ δώσουμε πλῆρη βιβλιογραφικὴ εἰκόνα τοῦ μόχθου ποὺ ἔχει κατατεθεῖ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσιν. Σχετικὸς τίτλος καταχωρίζουμε στὸν ἀλφαθητικὸ βιβλιογραφικὸ ἐνημερωτικὸ ὁδηγὸ στὸ τέλος τοῦ σημερινοῦ σημειώματος. Δὲν ὑποστηρίζουμε ὅτι εἶναι πλήρης. Περιμένουμε ὑποδείξεις σας γιὰ τὴ συμπλήρωσιν τοῦ.

***

Τὸ προσωπικὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Μακαριωτάτου Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ καὶ τῶν Συνοδικῶν Σεβασμιωτάτων Ἱεραρχῶν παρεκίνησε τὴν Ἱερὰ Σύνοδο κατὰ τὴν τρέχουσα συνοδικὴ περίοδο (1985-86) νὰ ἀναθέσει στὴ Συνοδικὴ Ἐπιτρο-

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΑΒΡΑΚΗ Δανιήλ Γ. (Γεροκήρυκος), 'Η ένορία κέντρο αγάπης, στην έκδοση της 'Ι. Μ. Νικαίας: 'Η ένορία κέντρο αγάπης και αγιασμού, σ. 27 - 46.

ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ 'Αντωνίου (Πρεσβυτέρου), Σκέψεις περί αναδιοργάνωσης της ένοριακής διακονίας. 'Αθήναι, τεύχη Α' - Γ' (1970 - 1973), ΙΑ' (1975), ΙΒ' (1983). Βλ. και σειρά άρθρων του με τίτλο: 'Η 'Εκκλησία δρᾶ μέσω των μελών της, στο περ. «'Εφημέριος» του τρέχοντος έτους 1986, σ. 21 - 22, 43, 60, 71.

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ της 'Εκκλησίας της 'Ελλάδος, 'Η έν τῆ ένορία εκκλησιαστική δρᾶσις. Αί θεμελιώδεις διά τήν δόξασις του έργου εκκλησιαστικά αποφάσεις. 'Εν 'Αθήναις 1960, 22 σ. (Βιβλιοθήκη 'Ι. Συνόδου 254 Α)'.
BANTΣΟΥ Χρήστου, 'Ένορία και νέοι, περ. «Κοινωνία», ΚΗ', 'Ιανουάριος - Μάρτιος 1985, 1, σ. 68 - 81.

ΒΑΡΒΕΡΗ Μ. (Λυκειάρχη), Νά ζωντανέψουμε τις ένορίες μας, έφ. «Χριστιανική», 9 Νοεμβρίου 1983.

πη Θείας Λατρείας και Ποιμαντικού 'Έργου να μελετήσει το ζήτημα και να εισηγηθεί σχετικῶς. Το ίδιο ενδιαφέρον εκδηλώθηκε πρόσφατα και στην τελευταία κοινή σύσκεψη των συνοδικών μελών με τους Καθηγητές της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου 'Αθηνών που έγινε στις 6 Μαρτίου 1986 στο μέγαρο της 'Ι. Συνόδου. Αναμένουμε με πολλή προσδοκία και επίδοξα τα αποτελέσματα αυτού του ενδιαφέροντος.

1. Βλ. το Δελτίο Τύπου (Μαρτίου) του «Θεολογικού Συνδέσμου», που αναφέρεται σε εισηγήσεις μελών του (των Καθηγητών Ι. Ταρνανίδη, Β. Γιούλτση και του 'Επιμελητή Γ. Τσανανᾶ), που έγιναν στην τελευταία, την τρίτη, σειράς εκδηλώσεων, στις 7 Μαρτίου 1986 στη Θεσσαλονίκη με το γενικό θέμα: Σχέσεις 'Εκκλησίας και Πολιτείας. Το επίμετρος θέμα αναφερόταν στις νέες προοπτικές αυτών των σχέσεων και επιχειρούσε μια κοινωνιολογική θεώρηση των συγχρόνων δεδομένων οργάνωσης της κοινωνίας και των απαιτήσεων που προκύπτουν για μία διακονούσα 'Εκκλησία. Για τις κληρικολαϊκές συνελεύσεις βλ. την εφημερίδα «Πληροφόρηση» τεύχος Μαρτίου 1986, της 'Ι. Μητροπόλεως Δημητριάδος.

2. Το μάθημα επιγράφεται: Προβλήματα της σύγχρονης ένορίας και περιλαμβάνεται στο βοήθημα για εκκλησιαστική Κατήχηση (Μπροστά στη σύγχρονη εποχή) της 5ης βαθμίδας, Γ' Σειρά «Φῶς Χριστού» στις σ. 114-122. 'Η ΕΧΟΝ, φοιτητική νεολαία της «Χριστιανικής Δημοκρατίας», προσκάλεσε στις 26 Μαρτίου 1986 σε ειδική συνάντηση για να συζητήσουν μαζί του το θέμα: 'Ένορία και Κοινότητα, τον π. Κωνσταντίνο Παπαδόπουλο, Βοηθό του Τμήματος Ποιμαντικής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου 'Αθηνών.

3. Στα πλαίσια αυτής της αναθέσεως, ο Σεβασμιώτατος Πρόεδρος της 'Επιτροπής Μητροπολιτικής Νέας Κρήνης και Καλαμαριάς κ. Προκόπιος μού υπέδειξε να συντάξω σχέδια εισηγήσεως προς συζήτηση, το εισαγωγικό μέρος του οποίου αποτελεί το σημερινό μας σημείωμα.

'Αναφέρει ως παράδειγμα αναγεννημένης ένορίας, την ένορία 'Ακρασίου Λέσβου. Πρβλ. τις ζωντανές ένορίες της σκλαβωμένης 'Αθήνας στο Χρονικό του Παναγή Σκοπέ.

ΓΟΥΣΙΔΗ 'Αλεξάνδρου, 'Εκκλησία και Κοινωνία. 'Εμπειρική κοινωνιολογική έρευνα σε δύο κοινότητες. Θεσσαλονίκη 1982, 192 σ. 'Εξετάζεται το θέμα της θέσεως της 'Εκκλησίας μέσα στην κοινωνία στο επίπεδο της ένορίας. Τῆ θεολογική και κοινωνιολογική έννοια της ένορίας βλ. στις σ. 50 - 56. Τοῦ ἴδιου συγγραφέα, Ποιμαντική στη σύγχρονη κοινωνία. 'Εγχειρίδιο ποιμαντικής κοινωνιολογίας. Θεσσαλονίκη, 'Εκδ. Π. Πουρνάρα, 1984, 162 σ. Βλ. ιδιαίτερα τις σ. 58 - 61, 83 - 100 και τὰ σχήματα στις σ. 102 και 131.

ΕΝΟΡΙΑ, το γνωστό περιοδικό που εκδίδεται στην 'Αθήνα «με σκοπό να διαφωτίσει και να καθοδηγήσει τον εφημέριο ιερέα στο πολυσχιδές και δύσκολο έργο του» (Ν. Θ. Μπουγάτσος). 'Ιδρύθηκε τον Μάιο του 1946 από τον Θεολόγο 'Ανδρέα Κεραμίδα, ο οποίος το διηύθυνε μέχρι την έκδοσή του το 1967. Στη συνέχεια τῆ διεύθυνση ανέλαβε ο π. Δ. 'Ηλιάδης και από το 1975 κ.έ. ο Χριστοφόρος Μωραϊτῆς. Θά ήταν παράλειψη ἢ μή αναφορά ενός περιοδικού που απευθύνεται σε 8.000 περίπου συνδρομητές, που στο μεγαλύτερο μέρος τους είναι Κληρικοί και που ως κεντρικό στόχο του θέτει τὰ προβλήματα της 'Ένορίας.

ΖΗΖΙΟΥΛΑ 'Ιωάννου, 'Η ενότης της 'Εκκλησίας έν τῆ Θεία Εὐχαριστία και τῆ 'Επισκοπῇ κατά τους τρεῖς πρώτους αἰῶνας (δ.δ.), 'Αθήναι 1965, XII + 211 σ. Για τῆ γένεση της ένορίας και τῆ σχέση της προς τήν επισκοπή βλ. σ. 151 - 188.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Εὐαγγέλου, Συνεργασία Κληρικῶν και Λαϊκῶν έν τῆ ένοριακῇ ζωῇ, περ. «'Εφημέριος» 1968, σ. 609 - 612, 652 - 654, 684 - 686, 713 - 715, 746 - 747, 775 - 777, 805 - 807.

ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ, Το ξαναζωντανέμα της 'Ένορίας. Θέμα του 'Ιερατικού συνεδρίου που έγινε στις 29 'Οκτωβρίου 1985. Οι κυριώτερες αποφάσεις δημοσιεύτηκαν στην έφ. «Πληροφόρηση» στο τεύχος 'Οκτωβρίου 1985. Πρβλ. το τεύχος Μαρτίου 1986, που αναφέρεται στις κληρικολαϊκές συνελεύσεις των ένοριῶν.

ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΗΛΕΙΑΣ, 'Η ένοριακή ζωή της 'Εκκλησίας. Θέμα του Θεολογικού Συνεδρίου της 'Ι. Μ. 'Ηλείας, που έγινε στην 'Ι. Μονή Φραγκαβίλλας 'Αμαλιάδος, 9 ἔως 10 Μαρτίου 1985. Κύριος εισηγητής ο 'Επ. Καθηγητής π. Γεώργιος Μεταλληγός. Χρονικό του Συνεδρίου συνέγραψε ο π. Νικόλαος Στασινόπουλος (βλ. όνόματα).

ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΝΙΚΑΙΑΣ, 'Η 'Ένορία Κέντρο αγάπης και αγιασμού. Εισηγήσεις στο 'Ιερατικό Συνέδριο 5 ἔως 6 Νοεμβρίου 1984. Νίκαια, 'Εκδ. «Βυζάντιο», 1985, 46 σ. Εισηγητές οι π. Δ. 'Αεράκης και Κ. Φούσκας (βλ. όνόματα).

ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΣΕΡΡῶΝ, 'Οργάνωση

της Ένορίας — Δυνατότητες και πλαίσια δράσεως αὐ-
τής. Θεολογικό σεμινάριο τῆς Ἱ. Μ. Σερρών με τὸ πα-
ράρτημα τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως Θεολόγων (Π.
Ε.Θ.) Σερρών. Τὰ Πρακτικά με τὶς εἰσηγήσεις τοῦ
Καθηγητῆ Ἱ. Μ. Φοῦντοῦλη καὶ τοῦ Ἐπ.
Καθ. Χρήστου Βάντσου δημοσιεύτηκαν στὸ περ.
«Κοινωνία» στὸ τεύχος Ἰανουαρίου - Μαρτίου 1985,
σ. 54-81 (βλ. ὀνόματα).

ΚΑΨΑΝΗ Γεωργίου (νῦν Ἰγουμενοῦ τῆς Ἱ. Μ.
Γρηγορίου, Ἁγίου Ὁρους), Σχέδιον θεολογικῆς καὶ
ἐκκλησιολογικῆς θεμελιώσεως τῆς Ποιμαντικῆς. Ἀ-
νάτυπο ἀπὸ τὸ περ. «Ἐκκλησία», Ἀθήναι 1970, 38 σ.
Πρόκειται γιὰ εἰσηγήσει στὴ Συνάντησι Ὁρθόδοξων
Θεολόγων ποὺ ἔγινε στὴν Ὁρθόδοξο Ἀκαδημία Κρή-
της τὸν Αὐγούστο τοῦ 1968. Περί ἐνορίας βλ. τίς σ.
32-34.

ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ Γεωργίου (Πρωτοπρεσβυτέρου),
Ἐκκλησιολογικὲς διαστάσεις τῆς Ἐνορίας στὴν ἱστορία
καὶ τὸ παρόν. Εἰσηγήσει στὸ Θεολογικὸ Συνέδριον τῆς
Ἱ. Μητροπόλεως Ἡλείας. Ἀθήναι, Ἐκδ. Ἱ. Μ. Ἡ-
λείας, 1985, 42 σ. Πολὺ ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα γιὰ
τὴν Ἐνορία ἀναφέρει ἐπίσης στὸ κεφάλαιον ποὺ φέρει
τὸν ἴδιον τίτλον μετὰ τὸ καινόριον τοῦ βιβλίου: Ὁρθόδοξη
θεώρησι τῆς Κοινωνίας, στὴν παράγραφο, Ἡ Ἐνορία
— ἡ ἐν τόπῳ ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία (σ. 21-26),
Ἀθήναι, Ἐκδ. «Μήνυμα», 1986, 144 σ.

ΜΟΝΙΜΟΥ ΣΥΝΟΔΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ Ποι-
μαντικοῦ Ἔργου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἡ
Ἐκκλησία ὡς σῶμα Χριστοῦ. Πρακτικά τοῦ Α' Θεο-
λογικοῦ Σεμιναρίου Εἰσηγητῶν Ἱερατικῶν Συνεδρίων,
ποὺ ἔγινε στὸ Διορθόδοξο Κέντρο Ἀθηνῶν, 26 ἕως 27
Ἀπριλίου 1972. Μία ἀπὸ τίς κύριες εἰσηγήσεις διαπρα-
γματεύτηκε τοὺς τρόπους ἀναζωπυρήσεως τῆς ζωῆς
τῆς Ἐνορίας. Εἰσηγητῆς ὁ π. Ἀντώνιος Ἀλεξιάδου-
λος. Ἀθήναι, Ἐκδ. «Ἀποστολικῆς Διακονίας», 1972,
σ. 75-101 (πολυγραφημένον). Τὴν ἐπιμέλεια τῶν Πρα-
κτικῶν εἶχε ὁ νῦν Μητροπολίτης Κερκύρας καὶ Πα-
ξῶν **Τιμόθεος** (Τριβιζᾶς).

ΜΩΡΑΓΙΤΗ Χριστοφόρου (Διευθυντῆ τοῦ περ.
«Ἐνορία»), Ὁ νέος Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλη-
σίας τῆς Ἑλλάδος. Ἀθήναι, Ἰούνιος 1977, 136 σ.
Περιλαμβάνει καὶ τὴν συζήτησι κατὰ τὴν ψήφισή του
στὴ Βουλῆ. Βλ. τὸ κεφ. Γ' τοῦ Χάρτου, ἄρθρα 36 (πε-
ρὶ τῆς ἐνοριακῆς οργανώσεως καὶ ἐνοριακῶν ναῶν)
καὶ 37 (περὶ Ἐφημερίων) στίς σ. 69-74.

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, γιὰ τὴν συμπάρτασι τοῦ περι-
οδικοῦ στὴν ἐνορία ἐπὶ 33 χρόνια θὰ ἀφιερῶσουμε εἰδι-
κὸ σημεῖωμα.

ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Χρήστου, Οἱ Ἱ. Ναοὶ κατὰ
τὸ ὀρθόδοξο ἐκκλησιαστικὸ δίκαιο. Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ
περ. «Ἀκτίνες». Ἀθήναι 1985, 6 σ.

ΣΚΟΥΖΕ Παναγιῆ, Χρονικὸ τῆς σκλαβωμένης Ἀ-
θήνας στὰ χρόνια τῆς τυραννίας τοῦ Χατζαλή γραμ-
μένο στὰ 1841 ἀπὸ τὸν ἀγωνιστὴ Παναγιῆ Σκουζέ.
Παλιὸ καὶ νέο χειρόγραφο ἐπιμελημένο καὶ ἀποκα-
ταστημένο ἀπὸ τὸν Γ. Βαλέτα. Ἀθήναι, Ἐκδ. Α. Κο-

λοῦ, 1948, 168 σ. Γιὰ τίς Ἐκκλησίας - Ἐνορίες τῆς
παλιᾶς Ἀθήνας βλ. τίς παραγράφους 75-88 (σ. 38-
42) καὶ 33-46 (σ. 133-136) τοῦ Χρονικοῦ καὶ τὴ
σημείωσι: Τοπογραφικά, στή σ. 154. Πολλὰ ἔχει γὰ
μάθει ὁ ἀναγνώστης αὐτοῦ τοῦ καιμένου γιὰ τὸ τί εἶναι
ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ γὰ ζωντανέφει τίς ἐνορίες μας σήμε-
ρα. Θὰ τὸ δημοσιεύσουμε, λοιπόν, στὸ ἐπόμενο τεύχος
τοῦ «Ἐφημερίου» κατόπιν ὑποδείξεως τοῦ Πρωτοπρε-
σβυτέρου π. Κωνσταντίνου Παπαδόπουλου,
Βοηθοῦ τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς τῆς Θεολογικῆς
Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ Νικολάου (Πρωτοπρεσβυτέ-
ρου), Ἐνοριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Χρονικόν, Εἰση-
γήσεις, Συμπεράσματα Θεολογικοῦ Συνεδρίου τῆς Ἱ.
Μητροπόλεως Ἡλείας. Περ. «Ἐφημέριος» 1985, σ.
228-229, 235, 246-247, 266.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α. Μ., Συμβουλευτικὴ Ποι-
μαντικὴ. Ἀθήναι, Ἐκδ. «Λύχνος», 1985, 124 σ. Βλ
κυρίως τὸ τρίτον μέρος, ποὺ ἀσχολεῖται μετὰ τὴν ποιμαντι-
κὴ ἐκπαίδευσιν τῶν ὑποψηφίων καὶ ἐν ἐνεργείᾳ κληρι-
κῶν (μόρφωσι καὶ ἐπιμόρφωσι). Βασικὴ παιδευτικὴ
ἀρχὴ ἀποτελεῖ ἡ ἐπὶ τοῦ πεδίου ἀσκησι καὶ μόρφωσι
τόσο γιὰ τὴν ἐνορία ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἐνορία (βλ. τίς
σ. 91-93).

ΣΤΥΛΙΟΥ Εὐθυμίου (Ἐπισκόπου Ἀχελώου), Τὸ
σύγχρονον ἀστικὸν περιβάλλον ὡς ποιμαντικὸν πρόβλη-
μα. Μελέτη «Ποιμαντικῆς Κοινωνιολογίας». Ἀθήναι,
1980, 269 σ. + 11 σχέδια (δ.δ.). Γιὰ τὴν ἀστικὴν ἐνο-
ρία καὶ γιὰ τίς ποιμαντικὲς συνέπειες τῶν νέων δομῶν
τοῦ ἀστικοῦ γεωγραφικοῦ χώρου καθὼς καὶ γιὰ τὴ
θέσι καὶ τὸ ρόλον τῆς τοπικῆς ἐνορίας στὴν ἀστικὴ ποι-
μαντικὴ γίνεται ἰδιαίτερος λόγος στίς σ. 153-159,
228-236, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλα σημεῖα τοῦ λίαν ἐνδια-
φέροντος καὶ ἐπιωφελοῦς αὐτοῦ βιβλίου. Ὁ Ἰδιος
ἔχει συγγράψει καὶ τὸ κατηχητικὸν δοῆθημα ποὺ μνη-
μονεύεται στὴν ὑπ' ἀριθ. 2 ὑποσημείωσι.

ΤΙΜΑΓΕΝΟΥΣ Ἰωάννου Γρ., λῆμμα «Ναὸς» καὶ
αὐτὰ ποὺ τὸν ἀφοροῦν ἀπὸ τὴ σκοπία τοῦ Κανονικοῦ
Δικαίου καὶ τῆς Ποιμαντικῆς (ἰδιαίτερα τὰ περὶ ἐνο-
ριῶν, ἐνοριτῶν, ἐφημερίων κ.λπ.) βρισκονται στὴν Ἱερ-
σεντικὴ καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τόμος 9 (1966),
στῆς 302-304· τὸ λῆμμα συνεχίζει μέχρι 308.

ΦΑΚΙΝΟΥ Εὐγενίας, Ἀστραδενή. Ἀθήναι, Ἐκδ.
«Κέδρος», 1984 (1982), 260 σ. Στίς σ. 89-97 τοῦ
βιβλίου ἀποτυπώνεται ὁ ἐκκλησιαστικὸς τῆς Ἀστραδε-
νῆς τὴν πρώτη Κυριακὴ ποὺ ἔφθασε στὴν πρωτεύουσα
σὲ μεγάλῃ ἐνορία τῶν Ἀθηνῶν. Γιὰ τὸ ὅλον βιβλίον ἀξι-
ζει μιὰ σύγκρισιν μετὰ τίς σελίδες τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Πα-
ναγιῆ Σκουζέ καὶ τίς δομὲς ὑποδοχῆς ποὺ προ-
διαγράφει περιγράφοντας τίς ἐνορίες τῆς τότε Ἀθήνας
ὁ Ἑλληνας ἀγωνιστής.

ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ Ἰωάννου Μ., Δυνατότητες - πλαι-
σια δράσεως τῆς ἐνορίας, περ. «Κοινωνία», ΚΗ' Ἰα-
νουάριος - Μάρτιος 1985, 1, σ. 56-67.

ΦΟΥΣΚΑ Κωνσταντίνου (Πρωτοπρεσβυτέρου), Ἡ
ἐνορία κέντρο ἀγιασμοῦ, στὴν ἐκδοσὴ τῆς Ἱ. Μ. Νι-
καίας: Ἡ ἐνορία κέντρο ἀγάπης καὶ ἀγιασμοῦ, σ. 5-26.